
ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

Отримано: 12 листопада 2021 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2021 р.

Прийнято до друку: 3 грудня 2021 р.

e-mail: holidays1997@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-12(80)-43-46

Дудок Х. Р. Структурно-семантичні характеристики англійських термінів мобільного зв'язку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 12(80). С. 43–46.

УДК: 811.112'373

Дудок Христина Романівна,
аспірантка кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів,
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Статтю присвячено структурно-семантичному аналізу терміна мобільного зв'язку, який характеризується наявністю стабільного інваріантного значення та змінних його смислів, що перебувають у тісному зв'язку зі словами загальноживованої лексики. Аргументовано, що у процесі аналізу термінів мобільного зв'язку необхідно враховувати абстраговану, узагальнену інваріантну ознаку у системі мови та диференційні смислотвірні ознаки у системі мовлення. Доведено, що терміни на позначення мобільного зв'язку відрізняються від слів загальномовної лексики чіткою спеціалізованою семою, яка є базовою для творення необмеженої кількості смислових понять та фактично джерелом словотвірного потенціалу терміна. Основою для номінації понять у спеціальній сфері є інваріантне значення терміна яке залишається незмінним у всіх контекстуальних випадках його вживання. Як висновок, зазначено, що термін мобільного зв'язку завдяки експлікації своїх структурно-семантичних ознак репрезентує у фаховій мові стабільну одиницю синтетичної або аналітичної номінації, що закріплена за відповідним поняттям у сфері мобільного зв'язку і обмежена спеціальною галуззю використання.

Ключові слова: структурно-семантичні характеристики, інваріант, смисли, термін мобільного зв'язку, терміносистема, термінотвірна сема, загальноживована лексика, смислотвірна функція терміна.

Khrystyna Dudok,

PHD student of the Foreign Languages Department for the Faculty of Humanities Ivan Franko National University of L'viv

STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH MOBILE TERMS

The article is devoted to the structural-semantic analysis of the mobile communication term which is characterized by the presence of a stable invariant meaning and its variable meanings that are closely related to the words of common vocabulary. It is argued that in the process of analyzing the mobile communication terms it is necessary to take into account the abstract, generalized invariant feature in the language system and differential semantic features in the speech system that is the basis for the creation of an unlimited number of semantic concepts and in fact is the source of the word-forming potential of the term. The basis for the nomination of concepts in a special field is the invariant meaning of the term which remains unchanged in all contextual cases of its usage. In conclusion, it is noted that the mobile communication term due to the explication of its structural and semantic features represents in the professional language a stable unit of synthetic or analytical nomination, which is fixed by the relevant concept in the field of mobile communication and limited to a special field of usage.

Key words: structural-semantic characteristics, invariant, senses, mobile communication term, terminological system, term-forming seme, commonly used vocabulary, meaning-forming function of the term.

Вступ. Сучасна епоха характеризується динамічним розвитком науково – технічного прогресу, поширенням інформаційного обміну та появою великої кількості нових термінів у різних галузях знань. Так званий «термінологічний бум», зумовлений передовсім високими досягненнями в соціально-економічній та науково-технічній сферах, а відтак перманентною потребою номінації для наукових об'єктів та технічних винаходів, мобільних технологій, зокрема. Оскільки лідерами розвитку мобільного зв'язку є англомовні країни, природно що первинна номінація нових розробок відбувається англійською мовою.

Постановка наукової проблеми та її значення. Загальноживована лексика є основою для поповнення та збагачення будь якої фахової мови, у тому числі і терміносистеми мобільний зв'язок надаючи їй нового спеціалізованого, семантичного змісту. Термінологічна система сфери мобільного зв'язку належить до наймолодших, оскільки виникла наприкінці ХХ сторіччя разом із появою розвитку комп'ютерних та інформаційних технологій. Відтак, виникає постійна потреба у номінації понять, що супроводжується створенням нових слів, які поповнюють словниковий склад фахової мови мобільного зв'язку. На сьогодні мало дослідженими і недостатньо систематизованими є структурно-семантичні характеристики терміносистеми мобільного зв'язку у плані виявлення узагальненого стабільного інваріанта у мові та диференційних ознак, смислів у фаховому мовленні, що зумовлює актуальність такого дослідження.

Мета статті – проаналізувати структурно-семантичні характеристики та їх роль у формуванні сучасної англійської терміносистеми “мобільний зв’язок.” Метою окресленої статті є також спроба дати відповідь на запитання, яким чином загальноживане слово трансформувалося в англійську фахову мову мобільний зв’язок, як воно функціонує, як змінило своє семантичне значення та утворило нові смислові нюанси досліджуваної терміносистеми.

Матеріали та методи. Основними методологічними критеріями дослідження сучасної англійської термінології мобільного зв’язку обрано методику узагальненого значення (інваріанта), яке співвідноситься з різними об’єктами реальної дійсності та реалізується у мовленні через процеси творення смислів. Дослідження здійснено на основі аналізу фактичного матеріалу відібраного із авторитетних англо-англійських тлумачних словників. Шляхом залучення низки методів структурного, семантичного, функціонального і особливо методики “значення – смисл”, [12, с. 179] простежено шляхи структурно-семантичної та функціональної адаптації англійських термінів в сучасній англійській субмові мобільного зв’язку.

У статті також залучено методи *компонентний аналіз* – для встановлення системно-структурних характеристик значення терміна мобільного зв’язку, *аналіз словникових дефініцій*, що використовується під час виокремлення термінів відібраних із спеціальних фахових англо-англійських тлумачних словників.

Задіяні у методичному підході базові семантичні категорії наукового апарату *інваріант* трактуємо як одиницю системи мови, а *смисли* його варіанти як синтагматичні реалізації системи мовлення. В основі відносин між семантичним інваріантом фахового терміна і його змінним компонентом, смислом існують процеси узагальнення та диференціювання. З’ясовано прагматичні причини виникнення англійських термінів у поповненні терміносистеми мобільний зв’язок, з використанням лексикографічних джерел та спеціальних видань.

Уперше запроваджено метод *наноаналіз*, який полягає у подальшій декомпозиції смислу на дрібніші фрагменти думки *наносмисли*. На нашу думку, такі *наночастини* передають додаткове смислове навантаження терміна за рахунок експлікації диференційної семи у фаховому формативі, оточене особливим конотативним ореолом. Вважаємо, що серед теоретичних понять *наноаналіз* є одним із ключових методів дослідження терміна, який власне доповнює компонентний аналіз шляхом декомпозиції смислу на його дрібніші компоненти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема аналізу структурно-семантичних характеристик термінної лексики займалися дослідники: І. В. Арнольд, Г. О. Винокур, М. Н. Володина, Б. Н. Головин, В. П. Даниленко та інші. Так, влучним є висловлення В. Арнольда, яка вважає термін словом або словосполученням, що служить для вираження поняття і прийняте у відповідній професійній сфері та вживане в особливих умовах [1, с. 83]. Оскільки превалююча кількість лінгвістичного фонду складає фахова лексика, то цілком природно, що лінгвісти надають особливого значення дослідженню структурно-семантичних та функціональних особливостей терміна.

Варто, також зазначити, що структурно-семантичний потенціал терміна, його словотвірна парадигма є зацікавленням багатьох інших лінгвістів, як от: Ю. А. Зацний, С. Д. Кацнельсон, Ж. Марузо, С. Герд, С. Л. Мишланова, А. І. Моїсєєв, А. В. Суперанская та інші.

Актуальність дослідження фахових субмов зумовлена насамперед зростаючою роллю англійської мови у світі, її лінгвоцентричним напрямом, тим, що вона найпоширеніше виконує функції мови-донора для інших мов світу, зокрема ці процеси відчутні у сфері мобільного зв’язку. Постає нагальна потреба актуалізувати інформацію щодо термінів мобільного зв’язку, оскільки необхідно систематично фіксувати ці одиниці, кодифікувати їх, аналізувати їх структурно-семантичні характеристики, тощо.

Значення терміна як квант спеціальної інформації есплікується низкою диференційних ознак, оскільки воно зберігає інтегральний компонент у різних контекстах і мовленнєвих реалізаціях [2, с. 3–54]. Отже, актуальність такого дослідження зумовлена необхідністю аналізу широкого застосування сучасної англійської лексики сфери мобільного зв’язку, важливістю її функціонального потенціалу. У зв’язку з цим, виникає потреба проаналізувати цей напрям, адже саме він дасть змогу окреслити перспективу розвитку цієї терміносистеми в сучасному динамічному та глобалізаційному світі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасний, потужний науково-технічний прогрес здійснює значний вплив як на життя людини, так і власне на мову, оскільки саме у фаховій мові відзеркалюються поняття, пов’язані із будь-якими процесами або явищами [5, с. 16–21]. Глобалізаційні процеси виокремлюють термін мобільного зв’язку як ключовий компонент, мовної системи і відносять його до найактивніших пластів лексики. Ключову роль у сучасному інтеграційному процесі відіграє англійська мова, як *lingua franca* у світі. Традиційним та найпоширенішим способом утворення терміна є використання загальноживаних слів, що базуються як на узагальненій природі слова, так і на його потенціалі творення смислів. Принагідно зазначимо, що терміни відрізняються від загальноживаних слів тим, що мають дефініцію, яка розкриває найсуттєвіші ознаки спеціальних понять [11, с. 248]. Іншим шляхом творення термінів є «спеціалізація» значення загальноживаного слова, яке виникає у результаті різних видів «транспозиції» його основного значення, репрезентованого узагальненою інваріантною ознакою [4, с. 104].

На наше переконання, саме *семантичний інваріант* зберігає тотожність значення терміна і уможливує його транспозицію спеціального значення у різні субмови, у нашому випадку мобільного зв’язку, як окремі випадки його мовної та мовленнєвої реалізації. Стверджуємо, що інваріантне значення терміна виконує роль чинника міжсистемного функціонування, тобто входить як базова складова в обсяг термінологічного словосполучення і виконує при цьому функцію семантичного ядра інваріанта, конкретизуючи і деталізуючи спеціальне значення терміна, разом з тим уточнюючи інформацію на основі диференційної ознаки поняття [9, с. 94–101].

Таким чином, системно-структурні ознаки, у вигляді узагальненого інваріантного значення у плані мови та диференційних ознак у плані мовлення є основними критеріями визначення терміна у фаховій субмові мобільного зв’язку. Наведімо приклади *spider* – *any of a group of widely distributed invertebrates that spin silken threads for making cocoons and webs* – у терміносистемі мобільних технологій, *спеціальна програма (пошуковий робот), який постійно обходить мережу і збирає інформацію з веб-сторінок (індексує їх)*; *mobile addiction* – «мобільна залежність» – *сприйняття себе і мобільного телефону як єдиного цілого, а за його відсутності з’являється відчуття неповноцінності* [13];

За нашим спостереженням, у жодній системі мови, субмові мобільного зв’язку зокрема, немає абсолютно тотожних ознак, оскільки їм також притаманні диференційні ознаки, що наводить на думку, про відсутність абсолютних синонімів,

адже в жодній системі понять немає двох чи більше різних ознак, які б називалися одним і тим самим терміном [8, с. 436]. Таким чином, напрашується попередній висновок, що той самий термін образно висловлюючись, «кочує» із однієї терміносистеми до іншої, набуваючи іншого смислового відтінку [6, с. 430]. На наш погляд, семантичний інваріант – це обмежений набір комунікативно-релевантних ознак вихідного поняття, закріпленого за терміном, які виконують смислорозмежувальні функції семантико-диференційної ознаки. У різні одиниці актуалізації терміна ці ознаки диференціюють його від інших тотожних понять того самого класу породжуючи кожного разу інші смисли вживання слова, як от: *chat – cniv ntaxiv, chat, одночасно розмова декількох абонентів через мережу, діалог в текстовому режимі;*

Зазначимо, що здатність термінної одиниці висвітлювати нові нюанси смислу понять, відкривати нові семантичні пластичності, що були раніше не помічені, зосереджує увагу на сутності нового наукового явища. Для прикладу *whitepages – білі сторінки, бази даних Інтернету, які вміщують відомості про мережні адреси абонентів, їх телефонні номери та поштові адреси, або yellowpages – жовті сторінки – оперативно відновлювані довідники мережних корпоративних адрес.*

Дослідниця М. Н. Володіна таке само, акцентуючи увагу на узагальнюючій інваріантній природі терміна відзначає його когнітивно-дефінітивну значущість, яка полягає у тому, що термін стає, так би мовити, «носієм та зберігачем» спеціальної інформації, притаманної до конкретної терміносистеми [3, с. 180]. Тобто термін входить у загальну лексичну систему мови, власне через конкретну термінологічну систему. Для підтвердження цієї думки проілюструємо приклади досліджуваної терміносистеми мобільних технологій: *firewall – a wall constructed to prevent the spread of fire; 1. букв. стіна збудована, щоб запобігти поширенню полум'я; 2. спец. – програмне забезпечення або пристрій, призначений для контролю зв'язку між мережами або між мережею та окремою комп'ютерною системою* [14]. Детально проаналізувавши словникову дефініцію узагальненого та спеціального значень слова *firewall*, чітко помічаємо, що в обох цих випадках виокремлюється узагальнена сема (ознака), *запобігання від поширення (чогось) полум'я та спец. здійснення контролю (свого роду теж запобігання чогось) у цьому випадку зв'язку між мережами у комп'ютерній системі*, яка актуалізується у сфері мобільних та комп'ютерних технологій.

Дослідники узагальнюючої природи терміна намагаються дати відповідь на питання появи спеціального значення терміна, його внутрішнього семантичного наповнення, адже термін потрапляючи в іншу субмову, так би мовити, миттєво готовий до комбінаторики з іншими поняттями, які *a priori* закладені в його внутрішній структурі, що й призводить до породження найрізноманітніших смислів [7, с. 170]. Скажімо, *cracker – «крекер» – (лайливе) погана людина та хакери, що ламають захисти якоїсь іншої програми* [15]. *Hacker – «хакер» – комп'ютерний злочинець, який здійснює злом і несанкціонований доступ до даних.*

Додамо, що цей термін не завжди був негативним явищем, адже на початку технологічної ери хакерами називали розумних і талановитих геніїв техніки, необов'язково комп'ютерної. Зокрема, у книзі «Піратські культури» йдеться про походження терміна від фрази *«той, хто працює як кінь»* в написанні програм і експериментує з ними. Позитивні хакери все ще існують і представники цієї культури вважають за краще називати злісних хакерів *«крекерами»*.

Аналіз термінів сфери мобільного зв'язку підтверджує, що в її основі лежать складені новоутворення, переважна більшість яких представлена двокомпонентними іменниковими словосполученнями: *child supervision – діяльність технічно підкованих дітей, які допомагають літнім родичам опанувати електронні гаджети; digital detox – час, який людина присвячує реальному, а не віртуальному світу, намагається не користуватися гаджетами; phone neck – біль у шиї, викликана притисканням телефону плечем до вуха протягом тривалого періоду* [14].

Можемо стверджувати, що парадигматичні зв'язки перебувають на різних сходинках семантичної ієрархії мови. У лексикології такими зв'язками структуруються лексико-семантичні групи слів, у яких спостерігаються найтипівіші форми лексичної сполучуваності слів. До актуальних проблем таких досліджень у лінгвістиці належить пошук внутрішньомовних критеріїв, які сприяють можливості певним чином формалізувати семантичні зв'язки, що лежать в основі виокремлення семантичного поля. Критерії їх виокремлення можуть бути різні: словотвірні, синтаксичні, контекстуальні як от *flame – до-слівно «повінь» «флуд» (спалах, флейм (розм.) – електронні листи, що містять негативні відгуки про певних людей у мережі, або flood – «повінь» «флуд» (розм.) переповнення мережі пакетами інформації (фрагментами файлів, запитами і т. д.), один із способів вивести з ладу сервер* [15]. Таким чином, парадигматичні відношення в лексичній сфері можуть встановлюватися на основі як семантичних та структурних ознак слова, визначених за допомогою словника, так і зв'язків, одержаних внаслідок аналізу тексту й асоціативних зв'язків у результаті психічного, ментального аналізу.

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. За нашою гіпотезою, дослідження структурно-семантичних характеристик терміна мобільного зв'язку передбачає наявність двох планів, які тісно пов'язані між собою: стабільний інваріантний семантичний компонент парадигматичного плану системи мови і експлікації диференційних ознак із синтагматичного плану мовлення, які актуалізують відповідно різні смисли вживання терміна у спеціальному формативі. Зазначені системні відносини між термінами повністю актуалізують сутність «транспозиції» одного і того самого терміна від одного смислового контексту до іншого [10, с. 127–138].

Отже, можемо підсумувати, що глибинний аналіз структурно-семантичних характеристик та функціонування англійської термінології мобільного зв'язку засвідчує наявність у терміна інваріантної узагальненої ознаки, яка екстраполюючись у різні фахові контексти породжує численні смислові нюанси.

Висновки та перспективи подальших досліджень Як висновок, можемо стверджувати, що навіть поверхневий аналіз терміносистеми мобільного зв'язку дає підстави вважати, що її структурно-семантичні характеристики лежать у площині узагальненого інваріанта та його змінних смислів, а їх глибинне когнітивне наповнення може бути перспективою подальших досліджень. Тому, вивчення особливостей функціонування термінів на рівні *наносмислів* дозволить відповісти на питання, появи, транспозиції одних і тих термінів у різних фахових підмовах. Термінна лексика у сфері мобільного зв'язку завдяки діючим перманентним глобалізаційним процесам насичена глибинним семантичним потенціалом, які потребують у майбутньому нових наукових розвідок у площині експлікації інваріанта терміна та його потенційних смислів не лише на семантичному а й на когнітивному та концептуальному рівнях.

Література:

1. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике: Учебное пособие. М.: Высш. школа, 1991. 140 с.
2. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии. Труды МИФЛИ, 1939. Вып. 5. С. 3–54.
3. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина и терминологическая номинация. М.: Изд-во МГУ, 1997. 180 с.
4. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособие для филол. спец. вузов. М.: Высш. шк., 1987. 104 с.
5. Даниленко В. П. Теоретичні та практичні аспекти нормалізації наукової термінології. *Мовознавство*. 1980. № 6. С. 16–21.
6. Зацкий Ю. А. Развитие словарного состава современной английской лексики. Запорожжя, 1998. 430 с.
7. Кацнельсон С. Д. Содержание слова, значение и обозначение. М.: Эдиториал УРСС, 1987. 170 с.
8. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. М.: Издательство иностранной литературы, 1960. 436 с.
9. Мишланова С. Л. Терминоведение XXI века: история, направления, перспективы. *Филологические науки*. 2003. № 2. С. 94–101.
10. Моисеев А. И. О языковой природе термина. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. М.: Наука, 1970. С. 127–138.
11. Суперанская А. В. *Общая терминология: Вопросы теории*. М.: ЛИБРОКОМ, 2012. 248 с.
12. Goursky S. *The Idiomatic Heart of the English Language*. Lviv, 1975. 179p.
13. Longman. Электронный толковый словарь английского языка. Текст. дан. URL: <http://www.ldoceonline.com/>
14. Oxford Dictionaries Online. Электронный словарь Oxford Dictionaries Online. Текст. дан. URL: <http://oxforddictionaries.com>
15. Baker M. A. Wireless Glossary of terms / Meredith Attwell Baker. -Бук С. Н. Лексична основа української мови як компресована мовна модель. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2004. Львів: В-во ЛНУ імені Івана Франка. № 34. С. 289–293.